

KUDÜS ABD BÜYÜKELÇİLİĞİ VE GAZZE BÜYÜK DÖNÜŞ YÜRÜYÜŞÜ

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin GÜNEŞ*

Filistin meselesi uzun yıllardır sadece Türkiye'nin değil dünyanın gündeminde yer alan bir mevzudur. İki devletli çözüme sıcak bakanlar yanında sadece İsrail veya sadece Filistin devletinin olması gerektiğini iddia edenlerin çözüm sürecinin üç ana fikri olarak kaşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Bu minvalde Mayıs ayında (14 Mayıs 2018) Gazze şeridinde gerçekleşen hadiselerin analizi bu yazının hedefidir.

Bu çerçevede ABD büyükelçilik meselesine de değinmek yerinde olacaktır. Geçen yıl meydana gelen İsrail'in Kudüs başkent ilan edişi aslında ilk kez gerçekleşmemiştir. 1950'de Batı Kudüs ve 1980'de ise doğusu ve batısıyla tüm Kudüs aynı şekilde İsrail'in ebedi başkenti ilan edilmiştir. Ancak ilk kez bir ABD başkanı tarafından bu durum deklare edilmiştir. Bir başka deyişle, Balfour deklarasyonu 100. yılının arifesinde adeta yeniden ilan edilmiştir. Tabii bu durumun hem Trump'ın ve hem de Netenyahu'nun iç siyasetteki sıkışıklığıyla ilgisi olduğu dile getirildi. Her iki lider uluslararası tepkilerin bu düzeyde olacağını tahmin ettiği anlaşılıyordu; geri adımı atacaklarına dair bir işaret görülmemiştir.

ABD, Ortadoğu'da kendi için sarsılmaz bir müttefik istemektedir. Buna neden olan şey artık 90'lı yılların Türkiye'sinin ve 1979 yılındaki Humeyni devrimi öncesi İran'ının mevcut olmamasıdır. Suudi Arabistan ve birkaç diğer Arap aşiret devleti bu vazifeyi deruhte edebilecek durumdadır. Ancak onların akıbetinin ne olacağını kestirmek oldukça güçtür. Söz konusu durumu tespit etmenin Ortadoğu gibi bir coğrafyada ne kadar zor olduğunu ABD çok iyi bilmektedir. Bun nedenle Muhammed b. Selman ile ittifak kurarak Suudi Arabistan'daki durumun ABD lehine daha uzun süreli kalmasını sağlamaya çalışmaktadır. Ancak burada da kestirilemez şeyler olabilir. Yemen'de Suudlar tarafından yaşam standartlarının çok altında hayatlarını idame ettiren, koleraya yakalanmış binlerce çocukla yaşam mücadelesi veren Yemenliler, İran'dan aldıkları füzelerle Suudlara korku salacak yerleri bombalamaktadırlar. Bir sonraki aşamanın Arabistan'a askeri harekât düzenleyip saldırmayacaklarının garantisi bulunmamaktadır. Böyle olursa ABD en büyük müttefiklerinden birini daha kaybetmiş olacaktır. Bu nedenle ABD, bu tür gerilimlerden daha uzak olan İsrail'i kendi karakolu ve sarsılmaz müttefiki olarak görmektedir. Bunu son zamanlarda Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak ilan ile

* Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

dünyaya yeniden ilan etmiştir. Bu, İsrail'in dokunulmazlığının açık bir şekilde yeniden deklarasyonuydu aslında.

Geçen yıl tün dünya kamuoyu Mayıs ayında meydana gelecek hadiseler için hazırlandı. Kudüs'e ABD büyükelçiliğinin taşındığı gün Filistin'in bir diğer kadim şehri Gazze'de İsrail tarafından bir katliam gerçekleştirildi. İsrail ordusu tarafından şehit edilen Filistinlilerin sayısı 135'i aşarken hâlen devam eden olaylarda 3000'den fazla Filistinli ise bu saldırılar neticesinde yaralandı. Katledilenlerin 8'i çocuğu ve en küçüğü sadece sekiz aylıktı. Hem büyükelçiliğın taşınması ve hem de katliamın aynı günde (14 Mayıs) gerçekleştirilmesi ABD ve işgalci İsrail tarafından özellikle tercih edilmiştir. Zira 15 Mayıs, Filistinlilerin *Nekbe/Felaket* günüdür. Filistin toprakları üzerine İsrail'in işgal devletini kurduğu 14 Mayıs 1948'nin ertesi günü, yani 15 Mayıs, Filistinliler ve onları destekleyenler arasında *Nekbe Günü* (Felaket Günü) olarak anılmaktadır. İşgalci İsrail'in bağımsızlığını ilanı akabinde 1948 Arap-İsrail savaşı meydana geldi. Büyük bir felaket oldu bu Filistin için. Çünkü İsrail tek başına kendine karşı ittifak kuran Arap ülkelerini yendi. Bu savaşın etkileri çok büyük oldu. İlk etapta İsrail bu savaşta kendi devletinin kuruluşu için bir meşruiyet aracı kılmaya başladı. Ayrıca Batı Kudüs olarak tabir edilen Kudüs şehrinin bir kısmını işgal etti. Bu savaş neticesinde Filistin topraklarından ilhak ettiği toprakları büyük oranda arttırmış oldu. Savaşta birçok Filistinli öldürüldü. İşgalci İsrail, Filistin'in Yafa, Hayfa gibi diğer şehirlerinde katliamlar gerçekleştirdi. Böylece günümüze kadar devam eden Filistin mülteci sorunu ortaya çıktı. Çünkü Filistin'in özellikle kıyı şeridinde yaşayan halkı işgalciler tarafından evlerini ve topraklarını terk etmek zorunda bırakıldı.

Evlerinden kovulan birçok Filistinli bugün Suriye, Lübnan ve Ürdün'deki mülteci kamplarında yaşamının yanı sıra, Filistin sınırları içerisinde oluşturulan mülteci kamplarında mülteci olarak hayatlarına devam etmektedir. 70 yıldan beri süren bu sorun nedeniyle yaklaşık 12 milyon Filistinli dünyanın çeşitli yerlerinde mülteci statüsünde hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadır. ABD büyükelçiliğinin Kudüs'e taşınması için tüm güçler seferber edilirken, söz konusu 12 milyon insanın vatanlarına dönmesi için ciddi bir girişim olmadığı gibi, bilakis can, mal ve ırzı tehdit edilen Filistinliler topraklarını terke zorlanmaktadırlar.

Buna rağmen Filistinliler işgal altındaki topraklarına dönmek için tüm gayretleriyle çabalamaktadırlar. Bu direnişin önemli sembollerinden biri 30 Mart günüdür. İsrail, 30 Mart 1976'da Filistinlilere ait binlerce dönüm araziye el koymuştu. Filistinliler olayı protesto etmek için genel grev yapmış, buna mukabil İsrail güçlerinin Deyr Hana beldesinde göstericilere ateş açması sonucu 6 Filistinli şehit olmuş, yüzlercesi ise yaralanmıştı. Bu nedenle Filistinliler her yıl 30 Mart'ta işgale karşı etkinlikler düzenlemektedirler. Bu nedenle 30 Mart 2018'den beri Gazze yakınlarında İsrail işgaline karşı protestolar devam etmekteydi. 14 Mayıs'ta gerçekleştirilen saldırı Filistinlilerin *Büyük Dönüş* konusunda sabırlarını yıldırma, onları sindirme amaçlıydı.

ABD büyükelçiliğinin taşınma durumu ise aynı şekilde İsrail işgalini destekleyen ve onayan bir eylemdir. Zira uluslararası hukuka göre ne İsrail ve ne de Filistin toprağı addedilen Kudüs, ABD büyükelçiliğinin taşınmasıyla bu özelliğini yitirmiş olmaktadır. Bunun sebebi ABD elçiliğinin uluslararası hukukun tanımladığı Kudüs'e değil, İsrail'in başkenti olarak ilan ettiği Kudüs'e taşınmış olmasıdır.

Nekbe'nin 70. Yıldönümünde olaylar nasıl oldu da bu hâle evirildi? Bunda hiç şüphesiz ABD'nin Ortadoğu'daki müttefiklerinin payı büyüktür. Söz konusu durum İsrail, Arabistan ve diğer bazı Arap devletlerinin ABD ile ittifakları sayesinde gerçekleşti. Bu ülkelerin fitne alevlerini körükleyici tavır ve hesapları sadece Ortadoğu'nun değil, bütün dünyanın barış ve huzurunu tehdit etmektedir.

Tüm bunlar gerçekleşirken İslam dünyasının tek bir vücut olarak karar alıcı bir mekanizma oluşturamaması, bazı ülkelerin aynı safta yer almak yerine bölgesel çıkarlarını tüm Ortadoğu'nun çıkarlarının önünde tutması, tarihsel ve kültürel müşterek hafızanın işlevselleştirilememesi ise kınanması gereken aslî sorunların başında yer almaktadır. Bu durum devam ettikçe sadece Kudüs, Gazze değil birçok ortak değerimiz için çanlar çalmaya devam edecektir.

İsrail'in Filistin ile münasebetleri, sonrasında adı mevcut ancak hiç bir yaptırım gücü olmayan nominal bir kuruluşa dönüşen İslam İşbirliği Teşkilatı'nın, bir başka ifadeyle İslam ülkelerinin global siyasetteki durumlarıyla yakından ilişkilidir. Oysa söz konusu teşkilat, 21 Ağustos 1969 tarihinde İsrail'in işgali altında bulunan Kudüs'teki, Mescid-i Aksa'nın yakılması ardından İslam âlemindeki meydana gelen tepki üzerine, 22-25 Eylül 1969 tarihlerinde Rabat'ta ilk kez düzenlenen İslam Zirve Konferansında alınan bir kararla kurulmuştu. 1970 Mart ayında Cidde'de gerçekleştirilen Birinci İslam Dışişleri Bakanları Konferansında Genel Sekreterliğin oluşturulmasına ve Sekretaryanın, Kudüs'ün kurtarılmasına kadar, Cidde'de faaliyet göstermesine karar verilmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla genel sekreterliğin Cidde'de faaliyet göstermeye devam edecektir. Zira 1970'ten 2018'e dek geçen 48 yıl boyunca ciddi hiç bir adımın atılmadığını anlamak zor değildir. Kınamanın ötesine geçemeyen ve iktisadi yaptırımları, askeri ve siyasal ilişkileri gözden geçirip kısıtlayamayan bir teşkilatın merkezini Kudüs'e taşımasını beklemek rüya olarak bile tavsif edilemez.

Bu arada şunu hatırlatmak yerinde olacaktır: Özellikle bölgenin Arap ülkeleri tarafından ABD elçiliğinin taşınması ve İsrail'in Kudüs'te gerçekleştirdiği katliama karşı ortaya koyulan cılız tepki dikkat çekicidir. Suç ortaklığı sayılan bu sessizlik Mısır, Ürdün ve Körfez ülkeleri gibi Arap ülkelerinin Amerika'nın yakın zamanda uygulamaya geçecek planlarından üzerlerine düşen/düşecek vazifeleri anladıklarını göstermektedir. Bu ülkelere hiç biri ne İslam ve ne de Arap dünyasına bir çağrıda bulunmadı. Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın

çağrıda bulunduğu İslam Zirvesi'ne katılımları ise düşük seviyede gerçekleşti; Arap ülkelerinin büyük kısmı ise zirvede Dışişleri Bakanları tarafından temsil edildi. Üstelik İsrail ile diplomatik ilişkileri olan Arap ülkelerinden hiç biri, elçiliklerini çağırmaya ya da İsrail büyükelçisini ülkesine gönderme teşebbüsünde bulunmadı.

Aslında 1970'e dek bu duruma neden bir tepki verilmediği burada zımnen bizleri bekleyen bir sorudur. 1517'den 1917'ye dek 400 yıl boyunca Osmanlı hâkimiyetinde kalan Filistin, Cihan Harbi esnasında Britanya ile mücadelesinde 1917 yılında Osmanlı tarafından terk edildi, savaşta mağlup edilerek buna zorlandı. 1917-1970 yılları arasında geçen 53 yıllık süre zarfında neden bu teşkilat kurulamamıştı, sorusunun cevabı ne ise, aynı cevap söz konusu müessesenin o gün bugündür fiili yaptırımlar üretmemesinin nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bu yıllar aralığına denk düşen 1956'da gerçekleşen bir başka savaşta İsrail ciddi bir direniş ile karşılaşmadan Mısır'a saldırdı. Bunun nedeni Cemal Abdunnasır'ın Süveyş Kanalı'na dair belirlediği politikanın İngiltere ve Fransa'nın milli menfaatleriyle çakışmasıydı. Bu iki Avrupa devleti İsrail'i Mısır'a karşı kışkırtarak savaşın çıkmasına neden oldu ve bu sayede Cemal Abdunnasır'ı dize getirdiler. Ama bu hezimet yerine 1967'de vuku bulan Altı Gün Savaşı Savaşı *Nekse* (Gerileme/Kayıp) olarak isimlendirildi.

Bu savaşların attığı temeller üzerine bugün kınanan ama kınamanın ötesine geçilemeyen eylemlerle İsrail'in asimetrik güç kullanımı peyderpey devam etti. Filistinliler kendi vatanlarında mülteci konumuna getirildi, İsrail'e sadece Yahudiler değil Afrikalı insanlar getirilip devlet vatandaşı yapıldı, Kudüs'ün işgal edilmesi akabinde tesis edilen uluslararası statüsünü bile hiçe sayan uygulamalar tüm dünyanın gözü önünde icra edilmektedir.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda son günlerde Gazze şeridindeki tüm hizmet kurumlarının neden çökmüş duruma getirildiği anlaşılmaktadır. Hedef, Filistinlilerin haklı davasını ulusal bir davadan, insani bir mesele haline getirmektir. Mesele elbette insanidir; ancak burada İsrail'in mevcut durumun insani çıkmazlarını bir koz stratejisi olarak kullanmak istediği ve bunu hedeflediği (tıpkı Suudların Yemen'e yaptığı gibi) bellidir. Gazze Şeridi, geçiş yollarının açılması/yeniden yapılandırılması ve şehir halkının temel ihtiyaçlarının karşılanması için Gazze'deki direnişin silahlarını terk etmeye zorlandığı aşikâr. Böylece İsrail tarafından kendilerine sunulan anlaşma şartları Gazzelilere kabul ettirmek Netanyahu yönetimin ve ABD'nin amacıdır.

ABD büyükelçiliğinin işgal altındaki Kudüs'e nakledilmesi ve Kudüs'ün işgalci İsrail'in ebedi başkenti olarak atanmasının, Filistin'in gasp edilmesinin 70'inci yıldönümü ile aynı zamana denk getirilmesi, "Yüzyılın anlaşması" kapsamında ilk ve en önemli adım olarak görülmektedir. Eğer işler Trump yönetiminin istediği şekilde giderse, Filistin davasının nihai tasfiyesinin gerçekleştirilmesi için büyük bir merhaleyi kat etmiş olacaklar.

Son olarak Gazze’de meydana gelen hadiselerin tüm bunların ötesinde ne gibi anlamlar taşıdığına değinmeliyiz. Bu çerçevede ilk söylenmesi gereken şey, meydana gelen bu olayın dünyanın vicdan sahibi vatandaşları tarafından tüm çıplaklığıyla algılanacağı ve gerek ABD’nin ve gerekse İsrail’in bölgedeki politikalarının Batı dünyasındaki kamuoyu desteğini daha çok ve süratli bir şekilde kaybedeceği.

Bugün Filistin’de yaşanan olaylar ülkede direniş ruhunun yeniden ortaya çıkmasına ve filizlenip güçlenmesine neden olmaktadır. Büyük Dönüş’e iştirak edenlerin İsrail’in kelebek mermilerine karşı ellerindeki taşlar dış ülkelerden aldıkları “destek” hakkında bizlere çok şey anlatmaktadır. Aldıkları destek kendi rüştünü ispat etmiş İİT modeli kınama silahıdır.

Filistin’de meydana gelen diğer olaylarda görüldüğü gibi, bu tür hadiseler Filistin direniş iradesinin güçlenip süreklilik kazanmasını sağlamaktadır. Bu sayede hem Filistin halkı direniş bilincini kaybetmemekte hem de dünya İsrail’in işlediği cinayetlere tanık olmaktadır.

İsrail’in, coğrafyamızı hedef alan sömürgeci güçlerin bölgedeki karakolu olduğu tekrar anlaşılmıştır. Buna mukabil maalesef özellikle Arap ülkeleri başta olmak üzere, Filistin meselesinin üzerine gitmenin gerekli olmadığı görüşü yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Özellikle İsrail ve ABD’nin bölgedeki ortaklarına empoze ettiği bu fikriyat, Filistin meselesinde şimdiye dek meydana gelen sapmanın nedenlerinden biridir.

Değnilmesi gereken bir başka husus, siyonizm düşmanlığının Filistin halkına yönelmiş/yönlendirilmiş olmasıdır. Son olaylarda İsrail’in asimetrik saldırıları meşru bir müdafaa olarak lanse edilmiş ve bu çerçevede çocuk katilleri bile haklı gösterilmeye çalışılmıştır. Bu algının yerleşmesi için Filistin halkının haklı mücadelesi bir terör eylemi gibi gösterilmek istenmektedir.

Tüm bunlar nelere yol açacak? Zaman gösterecek.